

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

«СХВАЛЕНО»

Вченою радою ДНУ «Інститут
модернізації змісту освіти»
(протокол № 9 від 26 листопада 2024 р.)
Заступник Голови Вченої ради

ОЛЕГ ЗАВАЛЕВСЬКИЙ
(підпис) (прізвище та ініціали)

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Директор ДНУ «Інститут
модернізації змісту освіти»

СВЯТОСЛАВ БАЖЕНКОВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
«Впровадження медіаграмотності в освітню сферу»**

галузь знань: 01-Освіта/Педагогіка

спеціальність: 011 «Освітні педагогічні науки»

категорія слухачів: педагогічні працівники, практичні психологи,
соціальні педагоги закладів загальної середньої освіти

Київ 2024

Флярковська О., Розумієнко О., Дорош М., Маргасова Ю.
Впровадження медіаграмотності в освітню сферу; спецкурс підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання К., 2024. – 21 с.

Рецензенти:

ЗАВАЛЕВСЬКИЙ ЮРІЙ ІВАНОВИЧ, доктор педагогічних наук, професор, перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,

ПУШКАРЬОВА ТАМАРА ОЛЕКСІЇВНА, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, начальник відділу проєктної діяльності Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,

ГОРБЕНКО СВІТЛАНА ЛЕОНІДІВНА, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології ФЛСК НАУ,

ГАЛКІНА АННА ГЕННАДІЇВНА, доктор філософії в галузі психології, методист КНП освітньої агенції м. Києва

Спецкурс **«Впровадження медіаграмотності в освітню сферу» спрямовано на розвиток та зміцнення** навичок критичного сприйняття інформації серед освітян, **посилення стійкості** до дезінформації, маніпуляцій і пропаганди, **формування попиту** на якісну інформацію та **надання** вчителям та учням **можливості** безпечно орієнтуватись в онлайн-просторі, що стало питанням національної безпеки та складовою ефективною професійної діяльності педагога.

Призначено керівним та педагогічним працівникам закладів освіти, викладачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, практичним психологам, соціальним педагогам, а також усім, хто цікавиться профорієнтаційною роботою.

Спецкурс охоплює теоретичну та практичну частини, містить навчально-тематичний план, програму, інформаційні матеріали для спецкурсу, завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю й списки рекомендованої та використаної літератури.

© **Флярковська О., Розумієнко О., Дорош М., Маргасова Ю.**

© **ДНУ «ІМЗО», Україна, 2024**

ЗМІСТ

1. Вступ.
2. Основні теми Спецкурсу.
 - 2.1. Тема 1. Аналізування джерел інформації.
 - 2.2. Тема 2. Текстова інформація: факти, судження та маніпуляції.
 - 2.3. Тема 3. Аналізування промов, висловлювань та текстів.
 - 2.4. Тема 4. Правила перевірки текстової інформації.
 - 2.5. Тема 5. Аналізування різних типів візуального контенту.
 - 2.6. Тема 6. Перевірка візуальної інформації.
 - 2.7. Тема 7. Ідентифікація стереотипів у медіаповідомленнях.
 - 2.8. Тема 8. Мова ворожнечі.
 - 2.9. Тема 9. Протидія дискримінації.
 - 2.10. Тема 10. Фасилітація.
 - 2.11. Тема 11. Фасилітативний підхід на уроках.
3. Самостійна робота слухача.
4. Індивідуально-консультаційна робота.
5. Питання для самоконтролю.
6. Орієнтовний тематичний план спецкурсу.
7. Додатки.
8. Списки рекомендованої та використаної літератури.

ВСТУП

Спецкурс розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійний розвиток працівників», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 року зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 538 від 07 серпня 2013 року та № 143 від 26 лютого 2020 року, а також Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах» та Концепції «Нова українська школа» тощо.

Підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства визначено як одну зі стратегічних цілей Стратегії інформаційної безпеки України (Указ Президента України № 685/2021 про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»). Це пов'язано з викликами, на які має давати відповідь держава: недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій; інформаційний вплив Російської Федерації як держави-агресора на населення України; інформаційне домінування Російської Федерації як держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України тощо.

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій розширення можливостей доступу до джерел інформації супроводжується зменшенням критичності сприйняття інформації через недостатній рівень медіаграмотності населення України. Це створює підґрунтя для можливих маніпуляцій громадською думкою та призводить до зростання впливу дезінформації і деструктивної пропаганди, популярності конспірологічних теорій. Некритичне сприйняття інформації створює загрози для політичної та економічної стабільності демократичних держав.

Усебічний розвиток української культури та утвердження української громадянської ідентичності передбачають розвиток медіакультури суспільства, що потребує посилення соціогуманітарного складника внутрішньої політики України, розроблення та впровадження цілісної системи соціогуманітарних технологій, відповідної модернізації освіти.

Сучасні діти й підлітки живуть у світі медіа. Вони отримують інформацію і засвоюють зразки поведінки з медіа, що визначає їхню кіберсоціалізацію.

Кіберсоціалізація найчастіше відбувається без участі батьків в умовах, коли повний контроль медіасередовища неможливий. Тому одним із важливих сучасних напрямів виховання молоді стає формування їхньої особистісної медіакультури.

Розвинена медіакультура особистості передбачає як пошук, сприймання, критичне аналізування, адекватне оцінювання та осмислення різноманітної

медіапродукції, так і створення власних медіапродуктів на основі усвідомленої системи цінностей і переконань у взаємодії з іншими людьми.

Заклад освіти – це те інформаційно-освітнє середовище, яке може сформувати медіакультурну особистість, навчити здобувача освіти не лише знаходити потрібну інформацію, а й опрацьовувати значні обсяги інформації (що є важливим умінням сучасного фахівця будь-якої спеціальності), розпізнавати неправдиву інформацію та протидіяти потенційно руйнівним інформаційним впливам (що є особливо актуальним у період інформаційно-психологічної війни в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну, деокупації захоплених країною-агресором територій та повоєнного відновлення країни), досягати самовираження з повагою до інших, створюючи власний медіаконтент та поширюючи його з урахуванням адресата і керуючись етичними принципами. Сучасний заклад освіти має забезпечити превентивну підготовку дитини до безпечної взаємодії з медіа.

Упровадження курсу дає змогу сформувати високий рівень медіакультури особистості, яка має компетентності, важливі для самоздійснення в сучасному інформаційному світі, зокрема здатність протидіяти агресивному медіасередовищу, розпізнавати медіаманіпуляції, бути стійким до медіатравмування і віднаходити ресурси для подолання її наслідків.

Спецкурс **«Впровадження медіаграмотності в освітню сферу»** розроблено з урахуванням принципів цілісності, системності, технологічності, науковості та подана у взаємозв'язку цільового, змістового, технологічного та контрольного-аналітичного компонентів.

Спецкурс розроблено з метою підвищення рівня медіаграмотності педагогічних працівників закладів освіти як складової ефективної професійної діяльності педагога.

Основні завдання, передбачені для досягнення мети:

- формування розуміння поняття «медіаграмотність»;
- поглиблення професійно-фахових знань слухачів про шляхи й методи розвитку медіаграмотності;
- удосконалення когнітивних здібностей слухачів: уміння панорамно та критично мислити (розвиток зв'язків «викладач – здобувач освіти»);
- формування проектного мислення (здатність до передбачення, цілепокладання);
- розвиток умінь ухвалювати рішення у ситуаціях браку часу (швидкість реакції, швидкість обробки даних); розвиток умінь творчо вирішувати педагогічні задачі;
- розвиток організаторських здібностей слухачів;
- формування лідерських якостей, уміння керувати собою та аудиторією;
- удосконалення навичок вербального та невербального спілкування;
- формування здатності до візуалізації інформації, уміння взаємодіяти з іншими людьми.

Організація спецкурсу підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає дотримання принципів доступності, варіативності, новизни, зворотного зв'язку, науковості, врахування інтересів слухачів.

Спецкурс охоплює теоретичну та практичну частини. За результатами навчання очікується підвищення професійної компетентності педагогічних працівників з питань медіаграмотності.

Форми і методи роботи, застосовані у програмі: інтерактивна лекція; методичний практикум із застосуванням діагностичних методів; методи активного соціально-психологічного навчання (робота в групах).

Тривалість спецкурсу – 60 годин (2 кредита ЄКТС), з яких 24 годин – лекції, 11 годин – практичні заняття, 12 годин – індивідуальна робота, 13 годин – самостійна робота.

Очікувані результати проходження курсу

Слухачі курсу мають знати:

види і методи самонавчання;
етапи побудови власної освітньої траєкторії;
значення понять «адаптивність» та «гнучкість»;
методи деструктивного інформаційного впливу (дезінформування, пропаганда тощо), інструменти виявлення та протидії;
техніки самоконтролю та підвищення стресостійкості;
форми психологічного насильства під час спілкування;
цілі та завдання ННС, контекст застосування ННС;
види і методи медіапрактик та інформаційних процесів;
ознаки та складники креативності.

Слухачі курсу мають уміти:

розвивати у здобувачів освіти медіакомпетентності відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, нагальних викликів інформаційного простору в Україні;

формувати навички побудови стосунків за допомогою медіа, соціальних мереж, віртуальних застосунків тощо;

розвивати аналітичні здібності та критичне мислення щодо медіапростору і медіаспоживання з метою формування об'єктивної картини світу;

формувати особисту аудіо-, візуальну, аудіовізуальну медіакультуру;
розвивати навички спілкування та взаємодії з аудіовізуальними творами в будь-яких медіа з урахуванням поваги до приватності, гідності та готовності відповідати за наслідки створення і поширення медіаконтенту;

формувати здатність протистояти деструктивним інформаційним впливам медіа, зокрема пропаганді та дезінформації: сприяти саморозвитку свідомого дієвого патріотизму в медіа- та кіберпросторі шляхом обрання відповідного медіаконтенту та створення власного;

розвивати уміння:

аналізувати психологічні впливи продуктів медіатворчості, прогнозувати вплив власної медіапродукції на глядачів і користувачів;

спонукати здобувачів освіти до створення медіаконтенту патріотичного змісту різноманітного формату (цифрований малюнок, світлина, комп'ютерна графіка, відео тощо) та поширення українських цінностей в інтерактивному просторі.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться

Розвиток загальних компетентностей:

здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права і обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та потребу його сталого розвитку – *громадянська компетентність*;

здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування здобувачів освіти до досягнення спільної мети – *лідерська компетентність*;

здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості – *підприємницька компетентність*;

володіння навичками критичного мислення;

здатність до пошуку, оброблення та аналізування інформації з різних джерел;

здатність саморозвиватися та самовдосконалюватися;

здатність використовувати та взаємодіяти з цифровими технологіями для навчання;

здатність діяти як відповідальний громадянин і повною мірою брати участь у соціальному житті.

Формування та розвиток професійних компетентностей:

інформаційно-цифрова:

здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності;

здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі;

інформаційно-комунікаційна:

здатність дотримуватися правил безпечної поведінки в цифровому середовищі;

емоційно-етична:

здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу;

здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систему у глобальному світі;

здатність до навчання:

здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя.

Тема 1

Аналіз джерел інформації

1. Визначення та походження понять «інформація», «аналіз», «медіакультура», «джерела інформації»; ідентифікація понять (Указ Президента України № 685/2021 про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»).

2. Формування свідомого ставлення і критичного мислення здобувачів освіти щодо інформації в медіа та інформаційному просторі як пріоритетне завдання закладу освіти та розуміння соціокультурного й політичного контексту закономірностей функціонування медіа в сучасному світі.

3. Інформаційно-освітнє середовище, формування медіакультурної особистості, опрацювання значних обсягів інформації, розпізнання неправдивої інформації та протидія потенційно руйнівним інформаційним впливам. Формування умінь розрізняти факти та судження, особливу увагу приділяючи їхнім видам, зокрема доведеним фактам; фактам, які треба перевірити; фейкам; судженням, базованим на фактах (думкам); поглядам або переконанням; упередженням. Фактчекінг. Формування умінь звертати увагу у тексті на вставні слова та їх аналіз, протистояти інформаційним впливам. Формування медіакультури особистості.

4. Вправи на визначення фактів та оціночних суджень, формування умінь ідентифікувати позитивний та негативний прихований вплив повідомлень (новин) про певну особу чи подію. Робота в групах з текстовою інформацією.

Питання для опрацювання.

Розрізнення фактів від думок та суджень.

Види фактів та суджень.

Вставні слова як характеристика суджень.

Аналіз текстів на наявність маніпуляцій (думок, суджень).

Основні поняття теми: джерела інформації, думки, інформація, контент, критичне мислення, маніпуляція, переконання, погляди, прихований вплив, судження, упередження, факти, фактчекінг.

Тема 2

Текстова інформація: факти, судження та маніпуляції

1. Інформаційне суспільство. Людина інформаційного суспільства. Потреба людини в інформації, аналіз власних інформаційних потреб, їхніх змін. Позитивні властивості інформації: актуальність, оперативність та ідентичність. Негативні властивості інформації: недоступність, невідривність від носія, старіння, розсіювання. Класифікація інформації за способом сприймання, за формою подання та призначенням. Канали інформації, мовники, провайдери. Рівні інформаційної культури: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий. Критерії інформаційної культури.

2. Судження замість фактів, перебільшення, твердження зі знаками питання, перекручена інформація, емоційні оцінки в заголовках новин. Фейки та їхні ознаки. Фейки та міфи. Критерії розпізнавання фейкової інформації.

3. Прийоми маніпуляцій. Технології аналізу текстової інформації. Основні ознаки текстової інформації. Обсяг, понятійний апарат, сутнісні та змістовні ознаки. Медіазасоби розповсюдження медіаповідомлень. Ознаки масовості щодо створення та споживання медіапродукту.

4. Вплив як маніпуляція. Знакові системи, почуття, мислення, відчуття, сприймання, пам'ять. Мішені маніпуляторів свідомості, почуття, мислення, відчуття, сприймання, пам'ять. Деструктивність маніпулятивного впливу.

5. Вправи на спростування фейків, формування умінь аналізувати інформацію за допомогою правильно поставлених запитань. Робота в групах з текстовою інформацією.

Питання для опрацювання.

Розпізнавання фейків у джерелах текстової інформації.

Маніпуляції під час складання топрейтингів.

Фейкові повідомлення у текстах.

Маніпуляції у заголовках.

Основні поняття теми: маніпуляція, міф, судження, текстова інформація, факти, фейки.

Тема 3

Аналіз промов, висловлювань та текстів

1. Загальний план аналізу медіатексту (орієнтовний). Показники, що підлягають аналізу, та їхня стисла характеристика. Категорія медіа (жанр медіатексту та його характерні особливості); агентство медіа (автор та замовник тексту, позиції авторів та події, на які намагаються впливати); технології створення медіаповідомлення та їхня ефективність; мова медіаповідомлення, використання візуальних символів, інфографіки, фото, малюнків, графіків, інших позначок, аудіовізуальні, стилістичні особливості мови та їхня відповідність певному сюжету, наявність стереотипних рішень, візуальних кодів та розуміння того, в чому вони проявляються; аудиторія, на яку спрямована медіаінформація. Структурна схема аналізу медіатексту. Соціальні групи та проблеми, представлені в тексті. Політичні та соціальні тенденції, віддзеркалені в тексті. Формування власного ставлення та позиції до медіаповідомлення.

1.2. Технології аналізу медіатекстів. Основні ознаки медіатексту. Обсяг, понятійний апарат, сутнісні та змістовні ознаки. Медіазасоби розповсюдження медіаповідомлень. Ознаки масовості щодо створення та споживання медіапродукту. Мовні ознаки медіаповідомлень. Вплив медіа на споживача за показниками освіти та виховання, розвитку свідомості, формування поведінки, світоглядних позицій, поглядів, реакцій, відгуків, поширення та розповсюдження інформації. Розуміння суті інтерпретації медіатекстів.

Популізм в медіаповідомленнях та його ознаки. Сутність та ознаки пропаганди. Спотворення реальності через пропаганду. Уникнення впливу пропаганди.

1.3. Вправи на ідентифікацію фраз-маркерів, які є прикладами прийомів пропаганди. Робота з текстовою інформацією.

Питання для опрацювання.

Правила перевірки текстів.

Популізм та його ознаки.

Шість кроків медіаграмотності.

Дезінформація. Клікбейт.

Пропаганда та способи протидії.

Критичне ставлення до інформаційних кампаній.

Основні поняття теми: дезінформація, інформаційне перевантаження, критичне мислення, маніпуляція, медіаграмотність, популізм, пропаганда, фейкова інформація.

Тема 4

Правила перевірки текстової інформації

1. Загальні засади аналізу медіатексту друкованих видань. Визначення агентства медіа, автора медіатексту та його позиції (ангажована, незаангажована, упереджена). Мета та спрямованість інформації. Способи впливу на користувача та наявність намірів автора скорегувати його позицію. Контент, підготовлений за кошти і в інтересах замовника, замовний контент або «джинса» та його характерні ознаки. Мова медіаповідомлення. Наявність в медіатексті візуальних символів, знаків (фото, малюнки, інфографіка, графіки, умовні позначки тощо) та рівень їхньої відповідності змістовній частині медіаповідомлення. Публікації у соцмережах.

2. Порівняння окремих епізодів медіатексту з раніше отриманою інформацією із інших джерел. Вміст у медіатексті ознак маніпуляції свідомістю користувача, будь-якої ворожнечі, ненависті чи прихованої або відвертої власної позиції автора (авторів). Правдивість інформації, ефекти «достовірності». Політичні, ідеологічні, соціальні, культурні, правові та інші аспекти медіатексту. Результати та наслідки аналізу. Відчуття, ставлення, симпатії чи антипатії користувача (сприйняття медіаповідомлення користувачем).

3. Джерела інформації. Першоджерела (або первинні джерела) – оригінальні джерела, які не передбачають інтерпретації інформації. Тексти, листи, фотографії, щоденники, малюнки, дані від науково-дослідних та соціологічних інститутів, органів влади, установ статистики, архівів тощо. Вторинні джерела – відомості, отримані з першоджерел. Етапи інтерпретації, аналізу, узагальнення та критики. Третинні джерела – перероблені тексти (компіляції) та інші подібним чином організовані джерела (реферати, довідники, бібліографії, енциклопедії, бази даних).

4. Вправи на перевірку цитат відомих осіб, порівняння інформації з різних джерел. Формування навички у здобувачів освіти розпізнавати боти у соціальних мережах.

Питання для опрацювання.

Подання інформації у різних типах джерел.

Правила медіаграмотності.

Перевірка текстової інформації.

Аналіз дописів у соцмережах.

Основні поняття теми: боти, вторинні джерела інформації, джерела, джерела інформації, дописи у соцмережах, достовірність інформації, первинні джерела інформації, перевірка інформації, третинні медіаповідомлення.

Тема 5

Аналіз різних типів візуального контенту

1. Типи візуального контенту та їх сприйняття. Візуальний контент як інструмент маніпуляцій та пропаганди. Співставлення, аналіз та оцінка візуального контенту різних джерел інформації.

2. Статичні візуальні джерела медіа та їхній контент. Сприйняття інформації статичних візуальних джерел медіа: фотографії загалом та документальні фотографії зокрема, карикатури, плакати, комікси, меми, обкладинки книг. Основні складові візуального медіатексту та визначення їхнього змістовного навантаження. Вплив візуальних джерел інформації на свідомість споживача медіа. Аналіз візуальних образів. Фотографія як віддзеркалення подій сьогодення та минулого, що потребує певної інтерпретації та відповідного «прочитання». Політичні та інформаційно-рекламні плакати. Карикатури, комікси, меми. Аналіз композиції документальної фотографії.

3. Формування здатності до аналізу візуального контенту та ідентифікація його смислового навантаження.

Питання для опрацювання.

Розпізнавання типів візуального контенту.

Аналіз візуального контенту на наявність маніпуляцій.

Аналіз позитивних і негативних факторів використання мережі інтернет. Аналіз візуального контенту.

Перевірка візуальної інформації.

Основні поняття теми: віддзеркалення подій, візуальний контент, змістове наповнення, інформаційний меседж, інформаційні повідомлення, медіаінформація, сприйняття аудіовізуальної медіаінформації.

Тема 6

Перевірка візуальної інформації

1. Вплив візуальної інформації на світогляд людини та прийняття рішень. Психологічні «ефекти» медіавпливу та їхня сутність. Критичне мислення у сфері візуальної медіапродукції як ознака індивідуального медіаімунітету. Фейки та маніпуляції (візуальні матеріали). Використання візуальних матеріалів для пропаганди та емоційного впливу. Критичний аналіз візуальних медіатекстів. Вміння «зчитувати», декодувати візуальні об'єкти, образи. Формування навички критичного мислення та перевірки візуальних матеріалів.

2. Фотофейки та інструменти для їх розпізнавання. Метадані або exif-дані. Глибокий аналіз візуального контенту, зокрема світлин та картин, за допомогою сервісу «TinEye» і пошуку в Google. Відредаговані зображення за допомогою Photoshop або створені за допомогою нейромережі. Детальний аналіз зображень в соцмережах.

3. Вправи на перевірку зображень на уроках з навчальних предметів, зокрема мистецтва, біології, хімії, географії, фізичної культури. Групова робота з джерелами візуальної інформації.

Питання для опрацювання.

Пошук джерел візуальної інформації.

Використання інтерактивних методів роботи під час здійснення перевірки інформації.

Особливості впливу на споживача візуальних матеріалів.

Основні поняття теми: візуальний контент, зображення, інтерактивні методи роботи, онлайн-сервіси, переріка візуальних матеріалів, підбір візуальної інформації; пошук джерел візуальної інформації, фотофейки.

Тема 7

Ідентифікація стереотипів в медіаповідомленнях

1. Удосконалення знань про стереотипи, імовірні причини їхньої появи та їхні види. Формування здатності аналізувати різноманітні типи інформації на наявність стереотипів. Формування критичного ставлення до медіа. Розуміння культури інших народів і відслідковування процесу розвитку власної культури й самосвідомості народу. Моделі поведінки, які в суспільстві вважалися етичними кілька десятиліть тому, але тепер можуть зашкодити толерантному співіснуванню в демократичному світі. Уміння розпізнати стереотипи в сучасному демократичному суспільстві.

2. Освітній характер медіапродуктів і медіаресурсів за змістом. Психолого-педагогічні, ідеологічні, політичні, морально-виховні, пізнавально-навчальні, естетичні, екологічні, економічні тощо медіапродукти. Соціальні функції медіа: інформаційні, аналітичні, пізнавально-просвітницькі (освітні), морально-виховні. Функції впливу. Латентні функції як спосіб впливу на суспільну свідомість.

3. Шкідливість стереотипів, розуміння необхідності уникати стереотипів та протидіяти їм; виявлення стереотипів у візуальних джерелах;

визначення культурних та гендерних стереотипів; дослідження способів формування стереотипів через тексти.

4. Способи формування стереотипів через тексти, потужність впливу медіа на свою аудиторію, а також способи здійснення цього впливу. Критичне сприйняття медійних текстових повідомлень.

5. Вправи на ідентифікацію стереотипів через аналіз текстових медіаповідомлень та листівок. Удосконалення умінь аналізувати різну інформацію, знаходячи стереотипи, і навичок спростовувати їх (техніка «Розплутуємо клубок стереотипів»).

Питання для опрацювання.

Виявлення стереотипів у різних джерелах.

Визначення культурних стереотипів.

Способи формування стереотипів.

Основні поняття теми: гендерні стереотипи, критичне мислення, культурні стереотипи, стереотипи.

Тема 8

Мова ворожнечі

1. Розуміння поняття «мова ворожнечі», удосконалення умінь відрізнити її від «стереотипу». Причини появи та наслідки. Умінь ідентифікувати мову ворожнечі, прийоми дегуманізації та аналіз наслідків впливу. Завдання, спрямовані на аналіз фото-, відео- та текстових повідомлень, пошук в них маркерів мови ворожнечі та елементів дегуманізації, обговорення та удосконалення умінь формувати у здобувачів освіти усвідомлення масштабів шкоди, зокрема визначення, як мова ворожнечі та прийоми дегуманізації впливають на емоції людей та допомагають схвалювати дії влади, що порушують права людини (за допомогою шкали поведінкового компоненту упереджень Гордона Олпорта). Розвиток емпатії та розуміння важливості дотримання законів, розширення світогляду учасників освітнього процесу. Формування розуміння, що мова ворожнечі та елементи дегуманізації можуть бути не лише у вигляді словосполучень, а й у вигляді фото- і відеозображень, плакатів, афіш та дитячих ігор тощо. Формування у здобувачів освіти умінь уникати дискримінаційних висловів у власному спілкуванні.

2. Аналіз історичних джерел і сучасних інформаційних повідомлень та літературних творів. Аналіз змісту задач із математики для молодших школярів у тоталітарних режимах – часів нацизму в Німеччині та комунізму в СРСР. Ідеологічна складова засад расизму, антисемітизму, культу особи тощо, формування розуміння, що елементи мови ворожнечі та дегуманізації можуть бути наявні в будь-яких джерелах інформації.

3. Виявлення мови ворожнечі в розважальному контенті (на прикладі настільних ігор, фільмів), формування навички аналізу розважальних контентів і усвідомлення їхньої ролі у процесі насадження деструктивних поглядів та переконань.

4. Визначення мови ворожнечі в різних типах контенту. Способи дискримінації: тексти, заголовки, постери, банери, афіші, фото, відео тощо. Формування або застосування вже готового переліку дискримінаційних маркерів під час аналізу таких матеріалів у різних засобах комунікації. Формування вміння ідентифікувати маркери дискримінації, уникати їх у власному житті та протидіяти їм.

5. Вправи на виявлення потенційної мови ворожнечі, дегуманізації або дискримінації стосовно певних груп людей, елементів формування культу особи, мілітаризму та пропаганди війни, нав'язування економічної ідеології, опису «поганих» країн. Формування навички відрізняти мову ворожнечі в усному та письмовому мовленні, уміння виокремлювати серед наведених порівняльних зворотів ті, які можуть принизити або образити людину, а потім замінити їх на прийнятні порівняння.

Питання для опрацювання.

Визначення мови ворожнечі в текстах і заголовках.

Виявлення мови ворожнечі в розважальному контенті (на прикладі пісень).

Визначення мови ворожнечі в різних типах контенту.

Основні поняття теми: аргументація, дегуманізація, дискримінація, інформація, комунікація, мова ворожнечі, переконання, прийоми переконливої аргументації, сприйняття інформації, стереотипи, толерантні та нетолерантні висловлювання.

Тема 9

Протидія дискримінації

1. Розуміння поняття «дискримінація» та її проявів, ідентифікація мікроагресії та прихованих повідомлень, які насправді транслюються. Розпізнання фраз та поведінки з мікроагресією, ідентифікація прихованого повідомлення та визначення дискримінаційної ознаки. Формування уміння протидіяти дискримінації та мікроагресії, використовуючи ненасильницьке спілкування. Формування вміння вести неагресивні конструктивні діалоги із застосуванням інклюзивної лексики та повагою до співрозмовника. Формування соціальної толерантності, комунікабельності, поваги до інших, розпізнання порушення своїх прав в інтернет-просторі.

2. Суть інтеграції. Опрацювання теоретичних матеріалів: інклюзивний словник, способи творення фемінітивів, аналіз гендерних ролей у суспільстві тощо. Вправи для розвитку практичних навичок: складання діалогів із застосуванням толерантної та інклюзивної лексики, створення гештегів для онлайн-кампаній, аналіз і корегування журналістських публікацій тощо. Вправи з протидії мікроагресії, формування інклюзивного словника, розвінчування гендерних міфів та використання фемінітивів як частини толерантної лексики. Організація онлайн-кампанії з протидії дискримінації; ознайомлення із кроками щодо протидії мікроагресії; застосування інклюзивної лексики в мовленні; спілкування в інтернет-просторі.

3. Протидія мікроагресії. Відпрацьовування навичок конструктивного спілкування на уроках з навчальних предметів. Формування навичок зменшення проявів мікроагресії, зокрема шляхом інформаційних онлайн-кампаній. Відпрацьовування технік ненасильницького спілкування та протидії мікроагресії.

4. Застосування інклюзивної лексики в мовленні. Словник інклюзивної лексики. Аналіз медійних повідомлень із прикладами нетолерантної лексики з подальшим переписуванням або виправленням відповідно до нових знань.

5. Спілкування в інтернет-просторі. Вправи на формування у здобувачів освіти вмінь вести діалог у соціальних мережах, на інтернет-форумах та в меседжерах; усвідомлення небезпеки спаму, фішингу, незахищених персональних даних; усвідомлення потреби захищатися в інтернеті.

6. Вправи на визначення ознак, які можуть зумовити упередження чи призвести до дискримінації; вправи на ідентифікацію фраз, які містять мікроагресію.

Питання для опрацювання.

Організація онлайн-кампанії з протидії дискримінації.

Ознайомлення із кроками щодо протидії мікроагресії.

Застосування інклюзивної лексики в мовленні.

Спілкування в інтернет-просторі.

Основні поняття теми: аргументація, асертивний діалог, комунікація, мікроагресія, небезпека в інтернеті, переконання, прийоми переконливої аргументації, приховані повідомлення, сприйняття інформації, явні та приховані прояви дискримінації.

Тема 10

Фасилітація

1. Визначення та походження понять «фасилітація», «фасилітатор», «сфери застосування фасилітації», «педагогічна фасилітація», «принципи фасилітації».

2. Ролі і базові навички фасилітатора як організатора групової роботи. Формування спільного бачення результату, підвищення ефективності обговорення та витрат часу.

3. Функції фасилітатора. Залучення учасників до повноцінної дискусії; сприяння взаєморозумінню в групі; стимулювання ухвалення спільних рішень; посилення почуття загальної відповідальності.

4. Розвиток навичок фасилітатора, проведення фасилітаційної сесії. Застосування інструментів і технік фасилітації синергетичного ефекту в команді, розкриття її потенціалу. Створення відкритого середовища для пошуку рішення. Пошук нових можливостей шляхом «мозкового штурму» та відкритого спілкування, ухвалення рішення групою та взяття відповідальності за це рішення з подальшою трансформацією його в «план реалізації».

5. Різниця між класичною груповою роботою на уроках та роботою за допомогою фасилітаційних інструментів. Сім секретів фасилітаційного

обговорення. Переваги фасилітації як методу групового обговорення, фокусування на ключовому питанні/проблемі/проблемах; застосування чітких алгоритмів; розширення можливостей розглянути питання з різних позицій; виявлення раціонального та інтуїтивного досвіду учасників; прийняття всіх ідей; можливості «вийти за рамки», розширити горизонти мислення; продуктивної робочої атмосфери.

6. Завдання фасилітації. Виведення на новий рівень розвитку, вироблення та синхронізація цінностей, аналіз та оптимізація процесів, розробка стратегії, проєктних планів, каскадування завдань, позиціонування функціонального напрямку, мобілізація команди, оцінка можливості та ефективності дій під час вирішення організаційних процесів, мотивація команди на досягнення потрібних результатів, формування команди завдяки високій залученості в процес.

Питання для опрацювання.

Принципи роботи фасилітатора.

Навички фасилітатора.

Синергичний ефект.

Аргументація та переконання: спільне та різне.

Інструменти фасилітації.

Основні поняття теми: класична групова робота, обговорення, навички фасилітації, принципи фасилітації, фасилітатор, фасилітація, фасилітаційні інструменти, функції фасилітації.

Тема 11

Фасилітативний підхід на уроках

1. Визначення та походження понять «педагогічна фасилітація» та «фасилітаційний підхід».

2. Зміст і призначення фасилітативної педагогіки. Фасилітативна компетентність. Фасилітативний підхід у діяльності вчителя. Функції та зобов'язання фасилітатора-провідника, мотиватора, інтерв'юєра, посередника, психолога, миротворця, наглядача, хвалителя.

3. Фасилітаційний підхід та традиційна робота з групою. Структура педагогічної фасилітації та її компоненти: індивідуально-настановчий (ціннісне ставлення до особистості, її внутрішнього світу); когнітивно-діяльнісний (комунікативна компетентність вчителя, суб'єкт-суб'єктні відносини); рефлексивно-оцінний (осмислення та усвідомлення ціннісної основи і значущості своєї професійної діяльності).

4. Фасилітація в освітньому процесі. Цілі, завдання, застосування фасилітації. Алгоритм підготовки до фасилітації: визначення мети та очікуваних результатів; підготовка варіантів запитань і потрібних матеріалів; відпрацювання вправ для швидкого налаштування, фокусування; встановлення

правил роботи; визначення ролей; передбачення «тонких» моментів сесії та варіантів реакцій; визначення логіки сесії та завершення зустрічі.

5. Деструктивна поведінка здобувачів освіти під час занять та її ознаки. Фасилітація під час деструктивної поведінки. Варіанти деструктивної поведінки та реакції фасилітатора на них. Деструктивна поведінка та емоційні реакції. Дискусія, обговорення, стоп-слово. Поради до формулювання початкового запитання та запитання-реакції.

6. Техніки фасилітації. Вибір техніки відповідно до ситуації. Збір ідей. Фіксування ідей. Стекінг. Прийняття. Перефразування. Підбадьорення. Розпитування. Спроби розговорити мовчунів. Лінування. Структурування. Урівноваження. Формулювання. Підбиття підсумків.

Питання для опрацювання.

Зобов'язання фасилітатора.

Техніки групового навчання.

Вибір інтерактивних методів.

Фасилітація як техніка ефективної комунікації у продуктивному навчанні.

Основні поняття теми: генерування ідей, інтерактивні методи, неформальна та формальна освіта, педагогічна фасилітація, техніки фасилітації, фасилітаційна сесія, фасилітаційний підхід.

Підсумковий контроль.

Тренінгове заняття з розвитку навичок педагога

Слухач готує елемент тренінгу (вправу), побудовану на практичних заняттях для тренування гнучкості мислення, розвитку корисних навичок швидко реагувати на зміни обставин, адаптування в кризових ситуаціях тощо.

Тривалість тренінгу (елементу вправи) – 2 години.

Основні цілі тренінгу:

надати інформацію про основні види і методи самонавчання (побудова власної освітньої траєкторії);

ознайомити з поняттями «медіаграмотність», «гнучкість як основний фактор адаптивності», «прояви гнучкості мислення», «фасилітативний підхід»;

поглибити знання щодо видів маніпуляції та дезінформації;

удосконалити вміння щодо техніки самоконтролю та підвищення стресостійкості;

відпрацювати вміння щодо ненасильницького спілкування.

Самостійна робота слухача

Організація самостійної роботи слухача.

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння освітнім матеріалом у час, вільний від аудиторних занять.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь та навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, куратора-тьютора, але без його участі.

Питання, які виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішують на консультаціях, які проводитимуть згідно із затвердженими графіками.

Самостійна робота слухачів охоплює такі форми:

самостійну роботу з науковими літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;

підготовку вибіркового дослідницького завдання на основі критичного огляду наукових публікацій;

розробку пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;

презентацію результатів виконання вибіркового дослідницького завдання на практичних заняттях;

систематизацію вивченого матеріалу.

Індивідуально-консультаційна робота

Індивідуально-консультаційна робота є формою організації навчальної роботи викладача зі слухачами, яку проводять з метою посилення мотивації слухачів до пізнавальної діяльності та розвитку їхніх індивідуальних здібностей.

Індивідуально-консультаційну роботу проводять у формі індивідуальних занять, консультацій, супервізій, перевірки виконання індивідуальних завдань, що винесені на поточний контроль за графіком індивідуально-консультаційної роботи викладачів на дистанційному етапі навчання.

Орієнтовний тематичний план спецкурсу

Змістові частини курсу	Всього годин	Розподіл годин між видами робіт			
		Лекції	Практичні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Тема 1. Аналізування джерел інформації	5	2	1	1	1
Тема 2. Текстова інформація: факти, судження та маніпуляції	5	2	1	1	1
Тема 3. Аналізування промов, висловлювань та текстів	5	2	1	1	1

Тема 4. Правила перевірки текстової інформації	5	2	1	1	1
Тема 5. Аналізування різних типів візуального контенту	5	2	1	1	1
Тема 6. Перевірка візуальної інформації	5	2	1	1	1
Тема 7. Ідентифікація стереотипів у медіаповідомленнях	5	2	1	1	1
Тема 8. Мова ворожнечі	5	2	1	1	1
Тема 9. Протидія дискримінації	5	2	1	1	1
Тема 10. Фасилітація	7	2	1	2	2
Тема 11. Фасилітативний підхід на уроках	6	2	1	1	2
Всього	58	24	11	12	13
Підсумковий контроль Тренінгове заняття	2				
Загалом	60				

Рекомендована література

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону дитинства».
3. Закон України «Про освіту».
4. Закон України «Про дошкільну освіту».
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту».
6. Закон України «Про соціальні послуги».
7. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».
8. Базовий компонент дошкільної освіти // Вихователь-методист закладу дошкільної освіти (нова редакція). – Спецвипуск. – 2012. – С. 4 – 30.
6. Модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» (7-8 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз, О. В. Желіба / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. – 28 с.
9. Модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти / О. П. Мокрогуз / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. – 21 с.
10. Медіадошкільник : парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / Г. А. Дегтярьова, О. С. Тарасова, А. П. Фоменко; за заг. ред. О. В. Волошенюк, Г. А. Дегтярьової, В. Ф. Іванова. – Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. – 118 с.

11. Основи медіаграмотності (пропедевтичний курс). Навчальна програма для учнів 8 (9) класів схвалена до видання з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (2017 рік).

12. Навчальна програма «Медіаосвіта (медіаграмотність)» для студентів вищих навчальних педагогічних закладів, педагогічних та науково-педагогічних працівників

13. «Медіаграмотність у запитаннях та відповідях» для науково-педагогічних, педагогічних працівників, студентів вищих навчальних закладів та осіб, які прагнуть взаєморозуміння з медіа.

14. «Медіаграмота в педагогічних училищах і коледжах» Програма ухвалена Науково-методичною комісією галузі знань «Журналістика та інформація» та Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України (2014 рік).

15. Навчальна програма «Основи медіаграмотності» для учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл (2014 рік).

16. Навчальна програма «Сходінки до медіаграмотності» для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин.

17. Навчальна програма «Основи медіаграмотності» для учнів 8 (9) класів (пропедевтичний курс) / О. Волошенюк, П. Коваленко, О. Мокрогуз. Київ, 2017. 33 с. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Program_8_9_2017.pdf

18. Словник термінів з онлайн-безпеки/Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://drive.google.com/file/d/10iCbWk00IdXXOSQCM6PBey5hXPf56APL/view>

19. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2017. 319 с.

20. Павленко Т. В. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація». Актуальні проблеми психології. Т. IX, Загальна психологія. Етнічна психологія. Історична психологія. Вип. 9, 2016. С. 368-376.

21. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: Монографія. – Черкаси: Вид-во Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.

Список використаних джерел

1. Програма освітньої діяльності курсів підвищення фахової кваліфікації практичних психологів: [Укладачі: Петушкова Л. А., Бабиленко О. А., Максимова Н. А.] – Біла Церква, 2013. – 55 с.

2. Програма освітньої діяльності курсів підвищення фахової кваліфікації соціальних педагогів: [Укладачі: Петушкова Л. А., Бабиленко О. А., Максимова Н. А.] – Біла Церква, 2013. – 29 с. – 728 с.

3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f7/5e6/b1e/5f75e6b1ee0d8989401323.doc> .

4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016 рік). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-vukraini-novaredaktsiya/> .
5. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2017. 319 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.